

жащие в своей структуре другие онимы. Так, например, небольшое американское круизное судно получило название в честь важного для американцев понятия независимости: *"Independence is a small cruise ship owned and operated by American Cruise Lines (ACL). She was built in 2010 by Chesapeake Shipbuilding in Salisbury, Maryland for overnight coastal, river, and inland waterway cruising within the continental United States"* [7].

Еще один навионим из данной группы призван создавать положительный, заманчивый образ для потенциального туриста: *"Oasis of the Seas is a cruise ship, delivered to her owner, Royal Caribbean*

International, in October 2009. The name Oasis of the Seas resulted from a competition held in May 2008" [7].

Таким образом, проведенный анализ английских навионимов – названий круизных лайнеров – дал возможность классифицировать их в мотивационном аспекте, то есть рассмотреть мотивационные признаки, которые легли в основу той или иной номинации.

Перспективой данного исследования является изучение других групп навионимов, а именно названий военных кораблей, в структурном и семантическом аспектах.

Литература

1. Гоббс Т. Учение о теле / Т. Гоббс // Гоббс Т. Избранные сочинения : в 2 т. / Т. Гоббс. – М. ; Л. : Гос. изд-во, 1926– . – Т. 1. – 1926. – С. 257–273.
2. Ильина И.И. Лексико-семантическая и структурная характеристика каронимов : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / И.И. Ильина ; Самарский гос. пед. ун-т. – Самара, 1998. – 20 с.
3. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии / Н.В. Подольская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1988. – 186 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник] / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
5. Суперанская А.В. Теория и методика ономастических исследований / А.В. Суперанская, В.Э. Сталтмане, Н.В. Подольская, А.Х. Султанов. – М. : Наука, 1986. – 254 с.
6. Ткаченко Г.В. Англomовні хремотоніми як лінгвокогнітивні феномени картини світу : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Г.В. Ткаченко ; Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – О., 2012. – 236 с.
7. List of cruise ships [Електронний ресурс]. – Режим доступа : https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cruise_ships.

УДК 811.111'42

Кириченко Т. С.

ЭТАПЫ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСКУРСИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЯВИЩА ПЕРЕБИВАННЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглянуто основні етапи й методи вивчення дискурсивної реалізації явища перебивання в сучасному англomовному діалогічному дискурсі. На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що поетапне вивчення явища перебивання та використання комплексної методики дають змогу в повному обсязі дослідити перебивання інтеракції.

Ключові слова: перебивання мовлення, поетапний аналіз, комплексна методика.

Кириченко Т. С. Этапы и методы исследования дискурсивной реализации явления перебивания в современном англomовном диалогическом дискурсе. – Статья.

В статье рассмотрены основные этапы и методы изучения дискурсивной реализации явления перебивания в современном англomовном диалогическом дискурсе. На основе проведенного анализа сделан вывод, что поэтапное изучение явления перебивания и использования комплексной методики позволяет в полном объеме исследовать перебивание интеракции.

Ключевые слова: перебивание речи, поэтапный анализ, комплексная методика.

Kyrychenko T. S. Stages and methods of research of discursive realization of speech interruption in modern English dialogical discourse. – Article.

The article looks at the main stages and methods of research of discursive realization of speech interruption in modern English dialogical discourse. The investigation results in the conclusion that step by step analysis and the use of complex techniques can help to explore the phenomenon of speech interruption to the fullest extent.

Key words: speech interruption, step by step, complex method.

Постановка проблеми. Сучасні лінгвістичні дослідження характеризуються співіснуванням двох наукових парадигм – прагматичної та когнітивної, які роблять можливим розгляд мови як засобу не лише комунікації, а й впливу. В основі явища перебивання лежить саме вплив на комунікативного

партнера, що й обумовило виконання дослідження у векторі зазначених парадигм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення комунікативної взаємодії характеризується широким розмаїттям методологічної бази [2, с. 37–41; 3, с. 18–25; 4], різноманітними лінгвістичними шко-

лами та науковими парадигмами [5; 6; 7], які забезпечують системний підхід до розгляду явища перебивання.

Матеріалом нашого дослідження було обрано прозові тексти художніх творів британських та американських письменників, а також англомовні художні фільми XX – початку XXI ст., у яких зафіксовано явище перебивання. Об'єктом розгляду є процес вивчення дискурсивної реалізації явища перебивання. Предметом дослідження стали етапи й методи вивчення дискурсивної реалізації явища перебивання в сучасному англомовному діалогічному дискурсі.

Метою статті є аналіз етапів і методів вивчення перебивання комунікативного партнера в інтерактивній взаємодії. Для її досягнення необхідно виконати такі завдання:

- 1) розглянути етапи вивчення явища перебивання та визначити особливості кожного з них;
- 2) розглянути ключові методи, методики й методології наукових досліджень у лінгвістиці;
- 3) співвіднести методи з дослідженням явища перебивання мовлення;
- 4) розробити методику дослідження перебивання інтеракції;
- 5) зробити висновки та окреслити перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу. Вивчення дискурсивної реалізації явища перебивання в сучасному англомовному діалогічному дискурсі передбачає поетапний аналіз.

На першому етапі дослідження ми уточнили поняття «перебивання» та проаналізувати підходи до його вивчення в межах комунікативно-прагматичного, когнітивно-прагматичного й гендерного аспектів.

Другий етап аналізу пов'язується з розглядом перебивання мовлення як динамічного явища та вивченням його комунікативно-прагматичних особливостей. Цей етап передбачає такі кроки:

- виокремлення шляхом суцільної вибірки із сучасних англомовних художніх творів і кінофільмів фрагментів дискурсу, які містять явище перебивання;
- дослідження ситуації перебивання мовлення з позиції комунікативної функції перебивання;
- розгляд ситуації перебивання в динаміці, встановлення структурних компонентів та особливостей;
- аналіз прагматичного аспекту явища перебивання в межах теорії мовленнєвих актів.

Розглянемо приклад, який демонструє аналіз комунікативно-прагматичних особливостей явища перебивання:

Carla yelled at Hanna to move away from the street. She sat next to him in the swing and rattled her ice cubes. "Would you represent him?"

"I hope so".

"Would the jury convict him?"

"Would you?"

"I don't know".

(a) *"Well, think of Hanna. Just look at that sweet little innocent child out there skipping rope. You're a mother. Now think of the little Hailey girl, lying there, beaten, bloody, begging for her momma and daddy—"*

(b) *"Shut up, Jake!"*

He smiled. (c) "Answer the question. You're on the jury. Would you vote to convict the father?" [11, с. 53].

Розмова у фрагменті відбувається між подружжям, Карлою та Джеком Бріганс. Вони обговорюють судову справу, у якій Джейк бажає виступити захисником. Перебивання *"Shut up, Jake!"* (b) є інтрузивним перебиванням, яке вжито з метою ухилення від обговорюваної теми. Репліка-перебивання є коригуючою реплікою, що виконує функцію виправлення/ власне корекції комунікативної поведінки партнера. Доперебивна фаза (a) є реплікою-стимулом та містить інформацію, яка не приємна адресанту перебивання. На сигнал зворотного зв'язку вказує реактивне висловлювання *"Shut up, Jake!"*, яке становить фазу перебивання. Репліка перебивання характеризується нехтуванням «принципу кооперації» й «принципу ввічливості» та веде до втрати «негативного обличчя». Ця репліка є проявом незгоди продовжувати розмову в обраному тематичному векторі та, як наслідок, спробою адресанта перебивання змусити свого партнера виконати певні дії, а саме припинити розмову, на що вказує використання директивного мовленнєвого акту. Післяперебивна фаза (c) є реактивною реплікою на перебивання та постає у формі ігнорування попередньої репліки. Через це перебивання в цьому випадку можемо вважати неуспішним.

Третій етап передбачає розгляд явища перебивання з позиції його когнітивно-прагматичних ознак, що досягається за допомогою втілення таких кроків:

- виокремлення фрагментів дискурсу, які містять явище перебивання;
- визначення когнітивних основ перебивання мовлення;
- аналіз гендерних особливостей комунікативних перебивань;
- опис тактико-стратегічного репертуару ситуації «перебивання».

Для ілюстрації дослідження когнітивно-прагматичних особливостей явища перебивання наведемо такий приклад:

"Oh, no, please", I said, embarrassed. "Just a mix-up. I'll pay you back".

He ran a hand through his hair and I was surprised to see it was trembling. "I wouldn't dream of such a thing", he said curtly. "It's his fault".

(a) *"But—"*

(b) *"He told you he was taking you out. Didn't he?"*

His voice had a slightly accusatory note. (c) "Well, yes", I said [12, с. 53].

Контекст цього фрагменту діалогічного дискурсу є таким: Банні запросив Річарда повечеряти, проте коли підійшов час оплатити чек, у жодного з товаришів грошей не було. Через це Банні попросив їхнього спільного друга Генрі приїхати та розрахуватись. Причиною перебивання одного мовця іншим є когнітивний дисонанс, який виникає в адресанта перебивання (b) внаслідок накладення суперечливих квантів інформації: Генрі знає, що Банні запросив Річарда до ресторану, проте розраховуватись довелося Генрі. Розуміючи, що Річард буде виправдовувати Банні, на що вказує початок доперебивної репліки (a), Генрі миттєво інферує значення його репліки та перебиває, адже ця інформація є нерелевантною в межах його когнітивного контексту. Адресант перебивання емоційно резонує на репліки комунікативного партнера, а репліка-перебивання є точкою найбільшого емоційного напруження, на що вказує дроблення розділового запитання на окремі речення. Отже, за структурою репліка-перебивання складається з двох компонентів: розповідного та питального (тегу) речень, які фактично формують єдине розділове речення. Відтак мовленнєвим актом перебивання є квестив [9], що виконує функцію верифікації інформації та водночас реалізовує тактику осуду в межах інтрузивної мовленнєвої стратегії. Інтеракція відбувається в гомогенній інтерактивній групі (чоловік – чоловік), тому зрозуміло, що Генрі, перебиваючи комунікативного партнера, не виражає підтримку, намагається знайти раціональне пояснення подіям і розкласти все на свої місця, очікуючи конкретних відповідей (c) на свої запитання.

Матеріал піддано лінгвістичному аналізу із застосуванням комплексної методики, що передбачає залучення даних різних наук та низки методів, які зроблять можливим усебічний розгляд явища перебивання. Це пояснюється тим, що вивчення когнітивних основ і гендерних особливостей перебивання не можливе лише з використанням здобутків лінгвістичної науки.

І.В. Арнольд стверджує: «Метод – це підхід до досліджуваного матеріалу, його систематизація та теоретичне осмислення» [1, с. 9]. *Індуктивно-дедуктивний метод* використано задля осмислення й систематизації теоретичного та практичного матеріалів шляхом накопичення матеріалу, інтерпретації узагальнення та визначення закономірностей функціонування, класифікації явища перебивання.

Описовий метод застосовано для виокремлення фрагментів діалогічного дискурсу, що містять явище перебивання, і безпосереднього аналізу й пояснення мовленнєвих фактів реалізації та функціонування перебивання в конкретних комунікативних ситуаціях. Для цього було використано прийоми спостереження, порівняння фрагментів дискурсу, узагальнення отриманої інформації, її інтерпретації, класифікації перебивання мовлення відповідно до обраних параметрів, таких як комунікативна функ-

ція, прагматичний потенціал (актомовленнєві й тактико-стратегічні різновиди), когнітивні особливості, гендерний розподіл.

Дискурс-аналіз у поєднанні з *контекстуальним аналізом* залучено для встановлення причин виникнення явища перебивання, а також для окреслення ситуації мовленнєвої взаємодії та характеристики комунікативних партнерів у досліджуваному фрагменті дискурсу, систематизації стратегій і тактик, що використовуються під час перебивання мовлення. Важливість застосування дискурс-аналізу, на думку М.М. Полюжина, пояснюється таким: «Жодні мовні явища не можуть бути адекватно зрозумілі й описані поза їх уживанням, без урахування їх дискурсивних аспектів» [8, с. 92]. Заслугою дискурс-аналізу в межах нашого дослідження є врахування особистісних якостей мовців, їхніх інтенцій і стратегій, ментальних процесів, а також контексту соціальної взаємодії, який вибудовується в процесі інтеракції. Урахування контексту дає можливість звертати увагу не лише на індивідуальні особливості мовців, а й на вплив соціальних факторів ситуації спілкування на особливості реалізації перебивання мовлення.

Конверсаційний аналіз використано у вивченні явища перебивання в динаміці, тобто задля дослідження фазового розвитку ситуації «перебивання» та виявлення її базових структурних компонентів. Конверсаційний аналіз дає змогу розглянути саме діалогічну взаємодію, а отже, і явище перебивання в його конкретних проявах. За допомогою цього аналізу ми можемо ідентифікувати формальні особливості явища перебивання, технологію організації комунікативної взаємодії в межах ситуації «перебивання», адже він зосереджує увагу саме на передачі реплікового кроку від одного комуніканта до іншого, а також межах мовленнєвого кроку. Наголосимо, що саме конверсаційний аналіз дає нам можливість враховувати те, як комуніканти (у межах конверсаційного аналізу – адресант та адресат перебивання) інтерпретують висловлювання один одного.

А. Ченкі переконаний, що мова «відображає взаємодію між психологічними, комунікативними, функціональними й культурними факторами», а тому можна стверджувати, що «мова та її структура певною мірою демонструє те, як працює розум» [10, с. 340]. Когнітивний підхід до вивчення комунікативних явищ, на думку М.М. Полюжина, полягає в намаганні «узгодити лінгвістичні результати з результатами, відомими з когнітивно-психологічних, а також нейропсихологічних досліджень» [8, с. 95], а також дає можливість зрозуміти когнітивні основи процесів прийому, обробки й збереження інформації та знань, їх представлення у вигляді когнітивних моделей. Через це у вивченні перебивання мовленнєвого потоку одним комунікантом іншого *когнітивний аналіз* нами використано для розкриття когнітивних механізмів і передумов виникнення та перебігу явища перебивання в комунікації з опорою на мовленнєвий матеріал

дослідження. Заслугою когнітивного аналізу є те, що він враховує людський чинник у мові та дає змогу розглянути явище перебивання «зсередини», беручи до уваги кожного учасника комунікативної взаємодії, його когнітивну картину.

Специфіку мовленнєвого оформлення явища перебивання розкрито за допомогою *пресупозиційного аналізу*. Пресупозиція – це певна імпліцитна інформація, комунікативний фон, фонові знання, які не виражаються мовленнєво. Відповідно, пресупозиційний аналіз дає змогу на основі висловлювань адресанта й адресата перебивання зробити висновки про їхні знання/незнання, спільний фонд знань, а також аргументувати вибір комунікантом мовних засобів для вербалізації свого наміру в межах певного контексту та пояснити мовленнєве оформлення доведення цього наміру до адресата, який має його декодувати.

Комунікативно-функціональний аналіз використано для з'ясування ролі явища перебивання в дискурсивній взаємодії комунікантів і, як наслідок, класифікації перебивань відповідно до їх комунікативно-функціонального навантаження.

Актомовленнєвий аналіз уможливив виявлення іллокутивного потенціалу перебивання мовлення, прагмалінгвістичних особливостей реалізації мовленнєвих актів, що використовуються під час перебивання мовлення в сучасному англомовному діалогічному дискурсі. У межах нашого дослідження актомовленнєвий аналіз дає змогу сконцентрувати увагу на прагматичних функціях перебивання мовленнєвого потоку, розкрити інтенційний зміст висловлювання адресанта перебивання.

Статистичні методи передбачають якісний і кількісний аналіз отриманих даних. Елементи *кіль-*

кісного аналізу нами застосовано для встановлення кількісного розподілу перебивань чоловіками й жінками в гомогенних і гетерогенних групах у сучасному англомовному діалогічному дискурсі, а також репрезентації частоти вживання інтрузивних і кооперативних перебивань, визначення кількісних характеристик тактико-стратегічного та актомовленнєвого плану реалізації перебивання інтеракції.

Метод систематизації й узагальнення використано для здійснення комплексного аналізу отриманих даних.

Висновки. Отже, наше дослідження передбачає три етапи: встановлення теоретичного вектора вивчення явища перебивання, визначення комунікативно-прагматичних особливостей та окреслення когнітивно-прагматичних ознак ситуації «перебивання». Завдання, поставлені під час вивчення явища перебивання, вимагають залучення комплексної методики з використанням індуктивно-дедуктивного й описового методів, дискурс-аналізу в поєднанні з контекстуальним аналізом, конверсаційного та когнітивного аналізів, пресупозиційного, комунікативно-функціонального та актомовленнєвого аналізів, елементів кількісних підрахунків, а також методу систематизації й узагальнення. Зазначені етапи та методика вивчення перебивання мовлення дають змогу комплексно й у повному обсязі дослідити явище перебивання інтеракції з позиції його комунікативно-прагматичних, когнітивно-прагматичних і гендерних особливостей дискурсивної реалізації.

Перспективою подальшого дослідження є вивчення функціонування явища перебивання в конкретних типах дискурсу.

Література

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике / И.В. Арнольд. – М. : Высшая школа, 1991. – 139 с.
2. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія] / Ф.С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
3. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики : [підручник] / Ф.С. Бацевич. – К. : ВЦ «Академія», 2004. – 344 с.
4. Комарова З.И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике / З.И. Комарова. – Екатеринбург : Изд-во УрФУ, 2012. – 818 с.
5. Комарова З.И. Коммуникативно-прагматическая парадигма в дисциплинарно-методологическом пространстве современной лингвистики / З.И. Комарова // Вестник Челябинского государственного университета. Серия «Филология. Искусствоведение». – Челябинск : Изд-во Челябинского гос. ун-та, 2013. – Вып. 73(292). – С. 66–71.
6. Комарова З.И. Парадигмальний підхід в лінгвістичній термінології / З.И. Комарова // Українська мова у ХХ столітті : традиції і новаторство : тези допов. II Всеукр. лінгвіст. форуму молодих учених (м. Київ, 24–26 квітня 2012 р.). – К. : ІУМ НАНУ, 2012. – С. 260–264.
7. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е.С. Кубрякова. – М. : Ин-т языкознания РАН, 1997. – 337 с.
8. Полужин М.М. Когнітивний підхід до вивчення дискурсу / М.М. Полужин // Іноземна філологія. – 2008. – № 120. – С. 90–98.
9. Почепцов Г.Г. Прагматический аспект изучения предложения / Г.Г. Почепцов // Иностранные языки в школе. – 1975. – № 6. – С. 15–25.
10. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике / А. Ченки // Современная американская лингвистика: фундаментальные направления / под ред. А.А. Кибрика, И.М. Кобозевой, И.А. Секериной. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – С. 340–369.

Джерела ілюстративного матеріалу

11. Grisham J. A Time to Kill / J. Grisham. – New York : Doubleday, 1989. – 515 p.
12. Tarrt D. The Secret History / D. Tarrt. – New York : Alfred A. Knopf, 1992. – 408 p.